

1 PLAATSBEPALING

Dit beleidsplan 'Op weg naar 2010' sluit aan op de Beleidsnota: '2000, een uitdaging' en is tot stand gekomen vanuit een pragmatische instelling en afgeleid van de hoofddoelstellingen van Het Limburgs Landschap (LL) zoals deze in de statuten staan aangegeven. Het plan is door het werkkapparaat opgesteld en door het Algemeen Bestuur vastgesteld in de vergadering van 8 oktober 2003. Het is in belangrijke mate beschrijvend van aard. **Hiermee wordt beoogd voldoende informatie te verschaffen om de juiste context te kunnen bepalen waarbinnen de beleidsruimte voor LL zich bevindt.**

1.1 Kaders vanuit het overheidsbeleid

Bij het rijks- en provinciaal beleid wordt anno 2003 onverkort vastgehouden aan het realiseren voor 2018 van de in het Natuurbeleidsplan (1990) geïntroduceerde **Ecologische Hoofdstructuur (EHS)**. Realisatie van de EHS wordt naast o.a. het soortenbeleid en het nemen van effectgerichte maatregelen als belangrijke oplossingsrichting gezien om de dalende kwaliteit van natuurterreinen te stoppen. Met de groei van de omvang en het areaal natuurterreinen kunnen invloeden van vermessing, versnippering, verzuring en verdroging afgezwakt worden waardoor het duurzaam behoud van natuurterreinen beter te realiseren is. Uit de reeks van Natuurbalansen (1998-2003) blijkt dat we langzaam meer natuur in Nederland krijgen, maar dat de kwaliteit van die natuur nog te wensen overlaat. Om de doelstellingen en verplichtingen te realiseren, blijft een krachtig en pro-actief natuurbeleid nodig.

De realisatie van de EHS loopt echter achter op schema.

EHS

In de twintigste eeuw is de toestand van de natuur fors achteruitgegaan. Vooral het kwaliteitsverlies van de natuurgebieden heeft ernstige gevolgen voor de biodiversiteit.

Het belangrijkste probleem is versnippering. Grotere aaneengesloten natuurgebieden zijn zeldzaam geworden. Als antwoord hierop heeft de overheid de EHS geïntroduceerd; een netwerk van aaneengesloten gebieden waardoor flora en fauna meer kans hebben om te overleven. Dit netwerk dat bij aanvang een omvang had van 480.000 ha moet in 2018 circa 750.000 ha groot zijn. De EHS is kabinettenlang speerpunt van het natuurbeleid geweest. In het Natuurbeleidsplan (1990) is de EHS globaal landelijk op de kaart gezet. Door de provincies is dit vervolgens grotendeels nader uitgewerkt in zogenaamde Natuurgebiedsplannen en begrensd tot op perceelsniveau (detailkaarten). De laatste jaren wordt een verbreding van het natuurbeleid zichtbaar. Natuur is niet langer doel op zich, maar is in toenemende mate bedoeld om te gebruiken. Het natuurbeleid kent nu een opeenstapeling van doelen met een complex geheel als resultaat. Het is van belang dat de heldere focus op de EHS als de hoofddoelstelling van beleid behouden blijft.

Meer dan in het verleden zal realisatie van de EHS de komende jaren afgestemd worden op het proces van heroriëntatie van de landbouw in het buitengebied en de veranderende inzichten met betrekking tot het waterbeheer.

Een heroriëntatie die mede voortvloeit uit de hervormingsvoorstellen van het Europees Gemeenschappelijk Landbouwbeleid. Conform het Europees Landbouw Model (Fischler 1998) en de Europese Strategie voor Duurzaamheid (Europese Raad, Göteborg, 2001) wordt beoogd een transitie naar duurzame landbouw te volbrengen, met een versterking van de plattelandontwikkeling, waarbij natuur- en milieudoelen moeten worden geïntegreerd.

In de provincies met intensieve veehouderij, zoals in Limburg, zal daarbij de Reconstructiewet Concentratiegebieden het kader vormen. Nadere uitwerking vindt momenteel plaats in het Reconstructieplan voor Noord- en Midden-Limburg.

Voor Zuid-Limburg, waar geen reconstructie speelt, is voor de plattelandontwikkeling het Plan van Aanpak Vitaal Platteland (PvA-VIP) Zuid-Limburg van belang.

Bij de uitvoering van deze plannen ligt het initiatief in belangrijke mate bij de streek. Bij de reconstructie worden daartoe zes districten onderscheiden en bij het PvA-VIP Zuid-Limburg wordt met drie gebiedsdelen gewerkt. Deze gebiedsgerichte aanpak met gebiedsplannen sluit nauw aan bij de in ontwikkeling zijnde Wet Inrichting Landelijk Gebied (WILG).

Ongetwijfeld blijven ook bij dit gebiedsgerichte beleid de natuurbeschermingsorganisaties (Staatsbosbeheer (SBB), Natuurmonumenten (NM) en de Provinciale Landschappen) de belangrijkste partners voor de overheid voor de realisatie van de EHS, maar ook aan particulieren en agrariërs wordt een belangrijke rol toebedacht.

De middels 'Programma Beheer' aangerekte subsidieregelingen bieden hiervoor het kader. De natuurbeschermingsorganisaties onderschrijven deze verbreding, maar constateren tegelijkertijd dat door alle partijen alle zeilen bijgezet moeten worden om de realisatie van de EHS binnen de gestelde termijnen te kunnen behalen.

PROGRAMMA BEHEER

Per 1 januari 2000 is van rijkswege in het kader van het 'PROGRAMMA BEHEER' ondermeer de regeling RBON (Regeling Beheerovereenkomsten en Natuurontwikkeling) omgezet in de regeling SN (Subsidieregeling Natuurbeheer) en SAN (Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer).

Onder de SAN vallen de beheergebieden en onder de SN de reservaaits- en natuurontwikkelingsgebieden, samen als nieuwe natuur aangeduid, alsmede de bestaande natuurgebieden.

De SAN is een regeling, die uitgaat van de hoofdfunctie landbouw voor de betrokken gronden, waarbij de beheervergoeding dan ook is gebaseerd op compensatie van inkomensverlies door een op natuurwaarden aangepast beheer.

De SN is een regeling die, al naar gelang de situatie, een vergoeding geeft voor waardevermindering van de grond bij omzetting van landbouwgrond in natuur door particulieren, voor inrichtingskosten om te komen tot het beoogde natuurdoeltype of voor het beheer ter instandhouding van het aanwezige natuurdoeltype. De vergoedingen voor beheer worden verstrekt op basis van landelijk vastgestelde normkosten per natuurdoelpakket; de inrichtingskosten op basis van goedgekeurde begrotingen en de waardevermindering op basis van landelijk vastgestelde regioafhankelijke bedragen per hectare per jaar samenhangend met de grondprijsontwikkeling. De vergoedingen zijn dan ook voor eenieder gelijk, ze zijn niet beheerder afhankelijk, maar productafhankelijk.

De erkenningsregeling PTNO (Particuliere Terreinbeherende Natuurbeschermings Organisaties) is in aangepaste vorm blijven bestaan ten behoeve van de aankoopsubsidie (50% rijk en 50% provincie) voor EHS gronden voor de Landschappen en NM. Derhalve komen zij dan ook niet in aanmerking voor de vergoeding voor waardevermindering bij omzetting van landbouwgrond naar natuur ten behoeve van de EHS realisatie.

Aparte vermelding verdient in dit verband dat waardevermindering wel aan deze organisaties vergoed wordt voor de omvorming van landbouwgrond naar nieuw bos, omdat dit plaatsvindt op gronden buiten de EHS, waarvoor geen aankoopsubsidie verstrekt wordt.

Aankoop en beheer van gronden door SBB wordt rechtstreeks betaald door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

Van het totaal areaal te verwerven EHS gronden zal SBB 50% verwerven en NM en LL elk 25%, waarbij de door de provincie Limburg in 1993 vastgestelde invloedssferenkaart bepalend is.

Waar gekocht kan worden en waar particulier of agrarisch natuurbeheer mogelijk is en welke natuurdoelen nagestreefd moeten worden, wordt aangegeven in de door de provincies opgestelde Natuurgebiedsplannen.

In de in 1999 vastgestelde provinciale beleidsnota 'Natuur- en Landschapsbeheer 2000-2010' wordt het tijdig realiseren van de EHS ook al benadrukt en nader financieel onderbouwd.

Er wordt een kader aangereikt waarbinnen het mogelijk wordt geacht om vanuit een achterstandssituatie in te lopen en uiterlijk in 2020 de taakstelling gehaald te hebben.

Uit de nota blijkt verder dat de, in het kader van het IPO/LNV-convenant uit 1991, in eerste instantie aan Limburg toegewezen 7.372 ha reservaaitsgebied en 3.900 ha natuurontwikkelingsgebied op grond van de extra toedeling van reservehectaren in 1997 zijn opgehoogd tot 7.411 ha reservaaitsgebied en 4.426 ha natuurontwikkelingsgebied, samen 11.837 ha nieuwe natuur. Het betreft cultuurgronden die een natuurbestemming krijgen.

De mogelijkheden voor particulier natuurbeheer worden nader aangegeven met een taakstelling van 500 hectaren. Er resteert dan een oppervlakte te verwerven cultuurgronden van 11.337 ha voor Limburg.

In het Basisakkoord 1999-2002 geeft het provinciebestuur aan tot een versnelling te willen komen van de EHS realisatie. Niet op 2018 of 2020, maar op 2012 wil men zich richten. Extra middelen worden vrijgemaakt en het instrumentarium wordt aangepast. Op basis van de Nota Grondverwerving voor groene functies (februari 2000) wordt heel Limburg tot aankoopgebied verklaard, zodat middels het verwerven van ruilgronden er daadwerkelijk tot een aanzienlijke tempoversnelling gekomen wordt. Ook voor particulier en agrarisch natuurbeheer worden extra faciliteiten gecreëerd. Op 7.132 ha is het mogelijk om beheerovereenkomsten af te sluiten.

Op rijksniveau wordt in 2000 in de nota 'Natuur voor mensen, mensen voor natuur' (de opvolger van het Natuurbeleidsplan) het EHS concept versterkt met een tweetal beleidscategorieën: de groen-blauwe dooradering en de robuuste ecologische verbindingen. De **groen-blauwe dooradering** heeft vooral betrekking op de versterking van de natuurwaarden buiten de EHS, waarbij vooral gedacht wordt aan het ecologisch verbeteren van waterlopen, houtwallen en andere lijnvormige elementen in het agrarisch cultuurlandschap.

*Natura 2000
Natura 2000 is het grootste initiatief op het gebied van natuurbescherming in Europa en betreft een groot Europees netwerk van beschermde natuurgebieden. Om de Europese biodiversiteit te behouden en te herstellen zijn de Vogelrichtlijn (1979) en de Habitatrichtlijn (1992) gemaakt. Nederland heeft 79 Vogelrichtlijn- en 141 Habitatrichtlijngebieden aangemeld in Brussel.*

Bij de **robuuste ecologische verbindingen** gaat het vooral om het sterker aanzetten van de relatief smalle ecologische verbindingen in de EHS. Uit monitoring is het belang van het robuust aanzetten van de natuurgebieden gebleken. De inzet wordt om relatief grote natuurgebieden nadrukkelijker met elkaar te verbinden tot echt grote gebieden, die daarmee ook met name op Europese schaal (Vogelrichtlijn- en Habitatgebieden) van betekenis blijven en/of worden en passen in Natura 2000.

Het voorgestane nieuwe beleid zal verankerd worden in het 'Tweede Structuurschema Groene Ruimte' en de 'Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening'.

Maaswoud

Voor de robuuste verbindingen denkt men aan 26.000 ha natuurgebied extra in Nederland. Voor Limburg wordt hierbij vooral gedacht aan het gebied ten oosten van de Maas in relatie tot de Duitse natuurgebieden: het Maaswoud. Een verbinding van Brunssum en Schinveld via Meinweg, Elmpt en Brachten, Holtmühle, Grootte Heide en Maasduinen naar het Reichswald bij Nijmegen. Op Europees schaalniveau past deze verbinding als schakel tussen de Ardennen en Eifel enerzijds en Gelderse Poort, Veluwe, Horsterbos en Oostvaardersplassen anderzijds.

Nader onderzoek in opdracht van de provincie heeft in 2001/2002 geleid tot een positief advies naar het rijk. Voor deze verbinding zal ca. 2500 ha extra natuurontwikkeling op Nederlands grondgebied benodigd zijn.

Natuuroffensief

In 2001 concludeert men landelijk dat een beleidsintensivering natuur nodig is. De realisatie van de EHS loopt achter op schema. Een aantal grote maatschappelijke organisaties, waaronder NM en de ANWB, maar ook de Unie van Waterschappen vormen de coalitie 'Nederland Natuurlijk'. Ook de Landschappen hebben zich hierbij aangesloten. Gezamenlijk bepleiten zij met succes bij de Tweede Kamer een natuuroffensief. Versnelling van de EHS realisatie met de inzet van extra middelen voor aankoop (80 miljoen euro extra nog in 2001) is het resultaat.

Aankoopstop

Gewijzigde politieke en bestuurlijke verhoudingen leiden in 2002 en 2003 in combinatie met een neergang in de conjunctuur tot sterk wisselende opvattingen omtrent het voorgestane natuurbeleid met als dieptepunt de aankoopstop voor EHS gronden eind 2002 in combinatie met een sterke overschatting van de mogelijkheden voor agrarisch en particulier natuurbeheer. Bezuinigingen op aankopen tot 360 miljoen euro voor de voorliggende kabinetsperiode worden aangekondigd.

Voorts worden het 'Tweede Structuurschema Groene Ruimte' en de 'Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening' niet meer vastgesteld. In een 'Stellingnamebrief' van het kabinet Balkenende I wordt aangegeven dat men een andere koers wil varen en met een nieuwe 'Nota Ruimte' zal komen.

Investeren in natuur, alle zeilen bijzetten

Andermaal wordt het belang van een snelle realisatie van de EHS breed maatschappelijk aangegeven. Vooral het rapport 'Investeren in Natuur 2003-2006' van het Nationaal Groenfonds, alsmede het briefadvies van de

Raad voor het Landelijk Gebied over het natuurbeleid d.d. 18 februari 2003 zijn hier bijzonder helder over.

Zo wordt door het Groenfonds omtrent de voortgang en stand van zaken van de EHS gesteld:

' In de eerste plaats is de formele begrenzing van de EHS nog niet af, hoewel de provincies in de Natuurgebiedsplannen hun doelstellingen nauwkeurig hebben omschreven en precies gelokaliseerd. In het niet afronden van de begrenzing schuilt het gevaar dat de grond een andere bestemming kan krijgen.

In de tweede plaats loopt de aanleg van de EHS anno 2002 achter, ondanks een versnelling in de afgelopen vier jaar. Op dit moment is ruim eenderde van de nieuwe natuur nog maar gerealiseerd. De jaarlijkse achterstand is 1.700 hectaren.

Grondaankopen zijn de 'motor' achter de EHS terwijl particuliere natuuraanleg vooral debet is aan de achterstand. Op dit moment wordt gemiddeld slechts 150 hectare particuliere natuur per jaar gerealiseerd. Dit is onder meer te wijten aan knelpunten die de overheid kan en moet oplossen. Ook bij natuurvriendelijke landbouw (agrarisch natuurbeheer) moeten de nodige kanttekeningen worden geplaatst. De Nederlandse overheid legt voor het oplossen van de knelpunten de bal te gemakkelijk bij Europa.'

De Raad voor het Landelijk Gebied (RLG) onderschrijft dit en geeft aan dat extra middelen nodig zijn en dat alle zeilen bijgezet moeten worden om de EHS tijdig te kunnen realiseren, zowel middels aankoop en beheer door de terreinbeherende organisaties als door particulier en agrarisch natuurbeheer. Op alle fronten is verbetering van het instrumentarium nodig. In het advies 'Ruimte voor natuur' september 2003 geeft de Raad hiervoor de nodige aanzetten.

In het regeerakkoord van Balkenende II (voorjaar 2003) worden gelukkig weer extra middelen aangegeven, weliswaar in samenhang met reconstructie (Reco). Voor EHS en Reco is 700 miljoen euro extra uitgetrokken voor de periode 2004 t/m 2007. In het beleidsprogramma (2004-2007) van LNV (sept. 2003) is een en ander nader uitgewerkt en nog eens bestendigd.

Ondanks het frequent wisselende natuurbeleid wordt door de overheid de aankoop van natuurterreinen zoals reeds in 1946 in het 'Nationaal Plan' voorgesteld dan ook onverkort van groot belang geacht voor de realisatie van haar doelen.

Het natuur- en landschapsbeleid houdt niet op bij de EHS en ook LL voelt zich breder verantwoordelijk. In het rijks- en provinciaal beleid wordt in dit verband extra aandacht geschonken aan Zuid-Limburg. Er wordt naar gestreefd om het Mergelland de status van **Nationaal Landschap** te laten verkrijgen. De provincie heeft inmiddels in het **Plan van Aanpak Vitaal Platteland Zuid-Limburg** extra beleid geformuleerd.

Behoud van het karakteristieke landschap kan mede gezien worden als een onderdeel van het behoud van het Limburgse erfgoed. Alhoewel de rijksnota Belvédère en het geformuleerde POL-beleid hier aangrijpingspunten voor bieden, blijkt het steeds weer buitengewoon lastig om een vertaalslag naar de daadwerkelijke uitvoering te maken. Gelet op de specifieke waarden, maar ook ter profilering van de eigen organisatie, besteedt LL waar mogelijk hier aandacht aan.

Limburg kent drie **Nationale Parken**, Meinweg, Grootte Peel en **Hamert/Maasduinen**. Met name voor dit laatste park kent LL een bijzondere verantwoordelijkheid. Met succes is het belang van het gebied ten oosten van de Maas tussen Venlo en Gennep door LL onder de aandacht van de verantwoordelijke overheden gebracht en heeft het gebied een naam gekregen: de Maasduinen. De Hamert is inmiddels als Nationaal Park uitgebreid in noordelijke richting tot bij Gennep. Aan de verbinding van de natuurgebieden in zuidelijke richting naar Landgoed Arcen en verder naar Venlo wordt momenteel hard gewerkt.

Bij de steden is er extra aandacht voor de **mensgerichte natuur** en derhalve een toenemende belangstelling voor het groen in en om de stad (Gios). LNV stimuleert dit met een gelijknamige subsidieregeling. LL wordt hierbij steeds vaker als partner gevraagd.

Door het provinciale bosbeleidsplan heeft in Limburg de **bosuitbreiding** een extra impuls gekregen. Van LL wordt steeds vaker verwacht dat zij in overleg met Provincie, betrokken gemeenten en DLG initiatief neemt ten behoeve van grondverwerving voor bosaanleg.

Limburg is vanouds een delfstoffenleverancier aan de rest van Nederland geweest. Naast steenkool zijn kalk, zand en grint op grote schaal gewonnen. De provincie voert momenteel een zeer terughoudend beleid bij het verlenen van nieuwe vergunningen. **Verlaten groeves krijgen nieuwe functies**, waarbij gezocht wordt naar mogelijkheden om deze wonden in het landschap waardevol in te passen. Bij nieuwe projecten is inspanning stilaan voorwaarde geworden bij de vergunningverlening.

Aanzienlijke oppervlakten krijgen zo een natuurbestemming. Steeds vaker wordt LL gevraagd partner te willen zijn bij een dergelijke aanpak. Door de bereidheid van LL om het beheer onder voorwaarden over te nemen levert LL zo een bijdrage aan de gewenste kwaliteitsverbetering.

Een bijzonder aspect wordt gevormd door de Maas met haar winterbed en de periodiek optredende overstromingen. Met name bij de uitvoering van het **Grensmaasproject** en het **Zandmaasproject** die primair de veiligheid dienen, vormt natuurontwikkeling over aanzienlijke oppervlakten een nevendoeel. Vooral bij de Zandmaas is daarbij een nadrukkelijke rol voor LL weggelegd.

Het integrale denken rondom water heeft een enorme vlucht genomen. De Europese Kaderrichtlijn Water, WB21 op landelijk niveau, de **Stroomgebiedsvisie Limburg** van de provincie met de deelstroomgebiedsvisies van de Waterschappen onderstrepen het belang van het watersysteem voor onze leefomgeving. Op 2 juli 2003 is dit nog eens bekrachtigd in het NBW, het Nationaal Bestuursakkoord Water, waarin verregaande afspraken zijn gemaakt over de aanpak van het herstel van het water-systeem tussen het rijk, de provincies, gemeenten en de waterschappen.

Door de twee net gevormde nieuwe integrale Limburgse waterschappen wordt dit beleid nog in 2003 voor de komende vier jaar nader neergelegd in de nieuwe **IWBP'en (Integrale Water Beheer Plannen)**. Deze aanpak zal een geweldige impact hebben op de kwaliteitsverbetering van de EHS. Het waterbeleid zal in nauwe samenhang met de uitvoering van de reconstructie gestalte moeten krijgen. Het zal ordenend principe behoren te zijn. De reconstructie wordt nader uitgewerkt door de provincie in het **Reconstructieplan Noord- en Midden-Limburg**. Het is van groot belang dat daarbij ook de realisatie van de EHS voldoende aandacht krijgt. Zeker waar natuur- en waterdoelen elkaar dienen ligt dit zeer voor de hand.

1.2 Maatschappelijke verankering

Het bestaansrecht van LL als provinciale terreinbeherende natuurbeschermingsorganisatie wordt gevonden in de verschillpunten in organisatie en werkwijze ten opzichte van de overige op landelijke schaal opererende organisaties. LL werkt vooral met SBB en NM samen aan de realisatie van de EHS. Vanuit de kracht van de afzonderlijke organisaties presteren deze terreinbeheerorganisaties gezamenlijk méér dan één grote landelijke organisatie zou kunnen. Doordat LL een kleine onafhankelijke organisatie is kan gemakkelijk aansluiting worden gevonden op lokaal

niveau. Benadrukken van het streekeigene, zowel naar de specifiek natuurgerichte achterban als naar het grote publiek, wordt belangrijker naarmate de grenzen op Europese schaal vervagen. Het opbouwen en onderhouden van contacten op regionaal niveau is van groot belang voor een provinciale verankering. Zo wordt het hoogste rendement behaald. De samenwerking tussen de terreinbeherende natuurbeschermingsorganisaties wordt op provinciaal niveau door LL bevorderd en uitgedragen, zowel wat betreft het beleid als het praktische beheer. SBB en NM worden hierin samen met Stichting Milieufederatie Limburg (SML) als de belangrijkste partners gezien. Met onder meer Rijk en Provincie, Dienst Landelijk Gebied (DLG), een aantal gemeenten, de waterschappen, Rijkswaterstaat (RWS), maar ook met particulieren en boeren wordt er op het operationele vlak veel samengewerkt. In dit verband is het interessant de mogelijkheden voor samenwerking met de nieuwe stichting Limburgs Landbeheer van de LLTB nader te verkennen. Daarnaast zijn er veel raakvlakken met het werk van onder meer IKL (Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen), CNME (Consulentschap voor Natuur- en Milieueducatie) van het IVN (Instituut Voor Natuureducatie) en NHGL (Natuurhistorisch Genootschap Limburg). Op landelijk niveau worden de krachten gebundeld in 'De Landschappen', het samenwerkingsverband voor de twaalf provinciale landschappen.

Natuur- en landschapsbescherming heeft zeer grote invloed op het leef- en woonmilieu in de provincie Limburg en daarmee op het vestigingsklimaat. Bijna zestig bedrijven onderstrepen dit grote belang door LL te steunen in haar werk, door hun 'lidmaatschap' van de Stichting Robur, bedrijven voor het Limburgs Landschap. In directe zin wordt LL gesteund door ruim 16.500 particuliere huishoudens. Van het Wereld Natuurfonds (WNF), het VSB-fonds en het Prins Bernhard Cultuurfonds worden regelmatig aanzienlijke projectsubsidies verkregen. Ook de substantiële steun van de Nationale Postcodeloterij (NPL), die LL als goed doel sinds 1997 ontvangt, onderstreept de maatschappelijke betekenis van het natuur- en landschapswerk nog eens. Natuurlijk zijn voorts de financiële bijdragen van de overheid voor LL van groot belang. **Door de brede maatschappelijke steun vormt omgekeerd LL echter voor Rijk en Provincie een buitengewoon aantrekkelijke en relatief goedkope partner voor de uitvoering van het natuur- en landschapsbeleid.** Daarbij komt dat recreatie en woningbouw een grote directe positieve spin-off van grootschalige natuurterreinen ondervinden. Recreëren in natuurterreinen is een belangrijke vorm van vrijetijdsbesteding. Jaarlijks brengen meer dan 1.000.000 mensen een gratis bezoek aan de terreinen

van LL. Welzijn en economie zijn daarmee rechtstreeks aan elkaar gekoppeld.

2 DOELSTELLINGEN

Volgens de vastgestelde statuten van 17 juni 1997 heeft de Stichting tot doel:

'het behoud en beheer van in natuurwetenschappelijk en landschappelijk opzicht belangrijke terreinen en andere objecten in de provincie Limburg zowel ter wille van de natuur zelf als ten behoeve van het geestelijk en lichamelijk welzijn van de mens'.

Het streven is mede gericht op:

- a. het bevorderen van het behoud, het herstel en de ontwikkeling van natuur en landschap;
- b. het bevorderen van de zuiverheid van water, bodem en lucht, alsmede het beschermen van de stilte;
- c. het bevorderen van het besef dat de mens hiervoor verantwoordelijkheid draagt.

De Stichting tracht haar doel te bereiken door:

1. **het verwerven, beheren, exploiteren, en voor zover verantwoord, toegankelijk stellen van registergoederen;**
2. het bijeenbrengen van gelden nodig ter bereiking van het doel;
3. bemoeiingen bij - en samenwerking met de overheid en alle daartoe in aanmerking komende instellingen en particulieren;
4. het geven van voorlichting, adviezen en het bedrijven van activiteiten op het terrein van public relations;
5. het aanwenden van alle andere wettige middelen, welke voor het doel der Stichting bevorderlijk kunnen zijn.

Activiteit 1 vormt de kerntaak. De praktijk leert dat aankoop van natuurterreinen de beste garantie biedt voor een duurzaam beheer en dus behoud. Bij de invulling van deze kerntaak vormt het leveren van een substantiële bijdrage (25% van de provinciale verwervingstaakstelling) aan de tijdige realisatie (voor 2018) van de EHS een belangrijk onderdeel. In de hoofdstukken 3 en 4 staat de verdere aanpak met betrekking tot deze kerntaak nader aangegeven.

Activiteit 2 tot en met 5 worden, hoe belangrijk ook, als afgeleiden beschouwd en dienen ter ondersteuning van activiteit 1. Voor het bijeenbrengen van gelden is een efficiënte organisatie nodig die, naast het verkrijgen van voldoende subsidies, ervoor zorgt dat particulieren,

bedrijven en fondsen in ruime mate betrokken blijven bij de financiering van het natuur- en landschapswerk van LL. Dit wordt nader aangegeven in de hoofdstukken 8 (organisatie) en 9 (financiën).

Activiteit 3 heeft betrekking op beleidsbeïnvloeding en samenwerking en is nader uitgewerkt in de hoofdstukken 5 en 7. Bij de beleidsbeïnvloeding behartigt de Stichting Natuur en Milieu (SNM) vooral op het vlak van de basismilieucondities de belangen op rijksniveau, terwijl de SML dit op provinciaal niveau nastreeft. Actief is LL op deze beleidsterreinen waar dat, beredeneerd vanuit het beheer van haar natuurgebieden, noodzakelijk is. Op landelijk niveau kan zij daarbij een beroep doen op 'De Landschappen'. **Verder zal door LL waar nodig op projectbasis een ondersteunende en stimulerende bijdrage worden geleverd.** Bij voorkeur wordt hierbij dan samen opgetrokken met NM, SBB en SML. Voorts wordt, gebaseerd op de kerntaken, samenwerking met vrijwilligers en vrijwilligersorganisaties op het gebied van natuur- en landschapsbescherming en gegevensverzameling nagestreefd, mede om het draagvlak van LL te verbreden.

Activiteit 4 moet vooral bijdragen aan het behoud en de verdere uitbouw van draagvlak, zowel politiek bestuurlijk als maatschappelijk. In hoofdstuk 6 Draagvlakverbetering wordt dit verder uitgewerkt.

Activiteit 5 biedt de ruimte om te kunnen inspelen op onverwachte mogelijkheden.

Zoals uit de statuten kan worden afgeleid is het aankopen en beheren van bestaande of nieuw te ontwikkelen natuurterreinen het hoofddoel van LL. Met aankoop wordt gelijkgesteld het op langdurige en zekere wijze in beheer nemen van gronden van derden als aankoop niet mogelijk blijkt. Hierbij wordt gedacht aan het in erfpacht, dan wel elk ander zakelijk recht, verkrijgen van terreinen met eerste recht van koop. Meer dan zeventig jaar praktijkervaring heeft uitgewezen dat eigendom de basisvoorwaarde is voor een daadwerkelijke bescherming en een goed en efficiënt beheer. Alle andere doelen of middelen zijn afgeleiden of aanvullend. **Eigendom blijft in alle gevallen de beste garantie voor een duurzaam behoud.**

Met betrekking tot de aankoopwaardigheid van gronden zijn in de uitwerking van het Natuurbeleidsplan de zeldzaamheid en de bedreiging op Europees, landelijk respectievelijk provinciaal niveau reeds getoetst. Als kerngebied binnen de EHS zijn veelal ook de grotere boscomplexen opgenomen. Hoewel de actuele natuurwaarde nog niet altijd zo hoog is, is het van groot belang te onderkennen dat het hier de relatief minst verrijkte en vervuilde onderdelen van het ecosysteem betreft. Abiotische omstandigheden zijn er over het algemeen het minst verstoord. Voedselarme onderdelen van het ecosysteem zijn juist hier het gemakkelijkst te regenereren. Middels een gericht beheer zullen de ecologische waarden in de loop der tijd toenemen. Bovendien zijn oppervlaktevergroting en de aaneenschakeling van natuurterreinen van cruciaal belang om natuurwaarden duurzaam te kunnen behouden en/of ontwikkelen. Hoe groter natuurgebieden zijn des te geringer zijn de negatieve randinvloeden. In grotere eenheden is het rendement van de beheerinspanningen groter en zijn de beheerkosten per oppervlakte-eenheid in de regel lager.

Naast de mogelijkheden voor particulier en agrarisch natuurbeheer wordt door de rijksoverheid aan de terreinbeherende natuurbeschermingsorganisaties (SBB, NM en de provinciale Landschappen) dan ook onverkort een 'belangwekkende' rol toegedicht in de verwerving en het beheer van natuurterreinen, landgoederen en bossen. Ook in IPO-verband (Interprovinciaal Overleg) is deze beleidslijn bevestigd.

Op provinciaal niveau is dit nader geconcretiseerd middels de **invloedssferenkaart**, waarop de primaire verantwoordelijkheid voor de terreinbeherende organisaties staat aangegeven in een verhouding van **50/25/25 voor SBB/NM/LL. LL streeft ernaar haar aandeel in deze primaire verantwoordelijkheid maximaal in te vullen.** In de natuurgebieds-plannen is verder de bestaande en nieuwe natuur nader aangeduid en begrensd. Op de afrondingskaart, die door DLG in overleg met Rijk en Provincie en de terreinbeheerders is opgesteld, staan tenslotte concreet de voor verwerving in aanmerking komende gronden bij de bestaande natuurgebieden aangegeven. **Voor LL vormen deze categorieën een belangrijk uitgangspunt voor de taakstelling.**

3.1 Taakstelling

Voor wat betreft het areaal **bestaande bos- en natuurgebieden** in Limburg wordt in de Nota Natuur en Landschapsbeheer 2000-2010 (Provincie Limburg) uitgegaan van de verwerving van 18.000 ha voor 2018. Tot en met 2002 (uit Limburgs Natuurbeleid aan de Maat, Provincie Limburg 2003) is reeds 14.800 ha verworven. Voor de resterende 16 jaar blijft dan een taakstelling van 3200 ha zogenaamde afrondingsaankopen ofwel 200 ha per jaar. **Voor LL betekent dit een taakstelling van gemiddeld 50 ha afrondingsaankopen per jaar met een totaal van 800 ha.** Voor zover bos- en natuurgebieden, die niet als afrondingsaankopen zijn aangemerkt, worden bedreigd of eigenaren het beheer willen overdragen voelt LL zich verplicht te trachten hier de van haar te verwachten **'vangnetfunctie'** in te vullen. Het betreft vooral **grootschalige gemeentelijke terreinen en particuliere landgoederen. Er ligt geen harde taakstelling, derhalve aanduiden als p.m.**

Met opmaak

De taakstelling **nieuwe natuur**, voorheen reservaats- en natuurontwikkelingsgronden, voor Limburg bedraagt bijna 12.000 ha (7.411 ha reservaatsgebied en 4.426 ha natuurontwikkelingsgebied, samen 11.837 ha). Tot en met 2002 is hiervan 4.136 ha verworven. Voor de resterende 16 jaren blijft een taakstelling van 7.701 ha ofwel 481 ha per jaar. Hierop moet in mindering worden gebracht het areaal dat middels particulier beheer gerealiseerd kan worden. In de nota Natuur en Landschapsbeheer 2000-2010 wordt daarbij uitgegaan van totaal 500 ha; in het rapport Limburgs Natuurbeleid aan de Maat wordt uitgegaan van totaal 1.500 ha. Dit laatste komt neer op een oppervlakte van ruim 90 ha te realiseren particulier beheer per jaar. Er blijft dan een taakstelling van bijna 390 ha per jaar te verwerven voor de terreinbeherende organisaties,

hetgeen voor LL neerkomt op **een jaarlijkse taakstelling van bijna 97 ha met een totaal van 1.550 ha.**

Het nieuwe beleid met betrekking tot '**robuuste verbindingen**', waarbij in Limburg vooral gedacht wordt aan het Maaswoud van Meinweg langs de Duitse grens over de oostoever van de Maas via Maasduinen naar Nijmegen, moet nog van rijkswege nader worden vastgesteld en provinciaal uitgewerkt. In de onderzoeksrapporten wordt gesproken over een extra benodigde oppervlakte natuur van ruim 2.000 ha. **Dit zou voor LL tot een extra taakstelling kunnen leiden van ca. 500 ha.**

In het concept **reconstructieplan** voor Noord- en Midden-Limburg wordt naast de hiervoor genoemde taakstellingen voorts uitgegaan van een behoefte van ca. 700 ha natuurgebied ten behoeve van **herstel van het watersysteem bij natuurgebieden. Onduidelijk is in welke mate dit tot extra taakstelling voor LL zal leiden.**

Vanuit het **soortenbeleid** is voor de hamster 150 ha reservaat- en 350 ha beheergebied vastgesteld. Daarnaast zullen er naar verwachting slechts enkele tientallen ha voor andere bijzondere soorten beschikbaar worden gesteld. **Voor LL zal dit totaal kunnen neerkomen op ca. 50 ha.**

Naast de EHS kunnen min of meer 'autonoom' natuurterreinen ontstaan onder andere tengevolge van bijv. plaatselijke delfstoffenwinning (Dorperheide, Walbeckerheide, Groeve 't Rooth) dan wel grotere projecten (Zand- en Grensmaas). Deze **verlaten groeves** en anderszins kunstmatig aangelegde terreinen kunnen bij een ongestoorde ontwikkeling belangrijke natuurwaarden herbergen. **Zeker indien ze gelegen zijn in de nabijheid van de EHS streeft LL verwerving van dit soort gronden na, mede ter versterking van de EHS.**

Ook bij de ontwikkeling van **mensgerichte natuur** bij steden (Venlo, Roermond, Maastricht) ontstaan nieuwe natuurgebieden waarbij LL in nauwe samenwerking met de betrokken gemeenten ernaar streeft deze terreinen in eigendom dan wel duurzaam beheer te verkrijgen. Ook aan de door de overheid gewenste **bosuitbreiding** wil LL een verdere bijdrage leveren zoals bij onder meer het Klinkenbergbos, het Millenniumbos en het Mescher Plukbos, door **jaarlijks enkele hectaren** grond te verwerven voor nieuw bos.

Omdat LL goed op de hoogte is van regionale ontwikkelingen en inzicht heeft in de grondmarkt, is het verstandig daar waar mogelijk en voor zover hiervoor de middelen beschikbaar zijn, **strategisch gelegen objecten en/of percelen** te verwerven. Doelstelling kan zijn een toekomstige bestemmingsverandering te sturen, te voorkomen of juist te versnellen. Omdat dergelijke aankopen buiten het vastgestelde rijks- en provinciale beleid vallen zullen ze uit eigen middelen gefinancierd moeten worden. Tot nu toe heeft LL op dit gebied zeer sporadisch actie ondernomen. Ook voor de toekomst wordt geen grote omvang voorzien, derhalve **ook hier geen expliciet geformuleerde aankoopstaakstelling.**

Met opmaak

Naast deze - vooral vanuit ecologische motieven bepaalde - categorieën voelt LL ook een **eigen verantwoordelijkheid voor de in landschappelijk opzicht belangrijke gebieden** (oude cultuurlandschappen waarvoor Limburg een nationale c.q. internationale verantwoording heeft). Hierin zijn onder andere de Maasterrassen en het oude cultuurlandschap van Zuid-Limburg (Mergelland) van groot belang. Voor historisch- en/of landschappelijk belangrijke objecten is in het door Rijk en Provincie vastgestelde natuurbeleid weinig aandacht. Naar het voorbeeld van 'the National Trust' in Engeland zullen, daar waar zich mogelijkheden voordoen, **door LL extra inspanningen geleverd worden ten behoeve van:**

- * gebouwen van bijzondere historische en/of landschappelijke betekenis;
- * kleine landschapselementen van bijzondere betekenis (bijvoorbeeld houtwallen, solitaire bomen, lanen en landweren);
- * archeologisch en/of aardkundig belangrijke objecten.

Samenvattend komt de taakstelling voor LL zo tot en met 2018 globaal neer op een totaal van ca. 3.000 ha, als volgt verdeeld over de verschillende categorieën:

Bestaande natuur:	
afrondingsaankopen	800 ha
buiten afronding	p.m. ha
Nieuwe natuur	1.550 ha
Robuuste verbinding	500 ha
Reconstructie	p.m. ha
Soortenbeleid	50 ha
Bosaanleg	50 ha
Overig	75 ha
Totaal	3.000 ha plus p.m.
Gemiddeld per jaar (/16)	ca. 190 ha plus p.m.

Stichting het Limburgs Landschap

Vanuit de geformuleerde kerntaak 'aankopen' zal LL zich maximaal inspannen om deze taakstelling te realiseren.

Hierbij moet wel opgemerkt worden dat bijstelling nodig kan zijn wanneer particulier en agrarisch natuurbeheer een grotere vlucht nemen. Het ministerie van LNV geeft in hun beleidsprogramma 2004-2007 aan dat zij van de resterende oorspronkelijke verwervingstaakstelling aan nieuwe natuur 60% daadwerkelijk wil verwerven en 40% middels agrarisch en particulier beheer wil realiseren. Voor LL zou dit een bijstelling betekenen van ca. 400 ha minder te verwerven aan nieuwe natuur.

Met betrekking tot de verwerving van bestaande bos- en natuurgebieden geeft LNV bij de aanbidding van de begroting 2004 aan de Tweede Kamer aan dit een eerste verantwoordelijkheid van de provincies te vinden. LNV wil hieraan slechts in specifieke gevallen bijdragen. Of dit zal leiden tot bijstelling van de taakstelling van afrondingsaankopen zal afgewacht moeten worden. Voor het realiseren van de op vele plekken noodzakelijke kwaliteitsverbetering van bestaande natuurgebieden blijkt in de praktijk nu steeds dat verwerving de meest efficiënte aanpak is. Uiteraard staat LL als vanouds open voor alternatieven in de vorm van samenwerking met particuliere eigenaren. Wanneer deze samenwerking echter grotere inspanningen op financieel gebied vergt, zal LL blijven uitgaan van verwerving als meest gereede aanpak. In feite is deze zienswijze ook uitgangspunt geweest bij het opstellen van de 'afrondingskaart'. Vooralsnog gaat LL uit van handhaving van de aangegeven taakstelling van 800 ha.

3.2 Financiering

De aankopen (bestaande en nieuwe natuur) verricht door SBB worden volledig door het rijk gefinancierd. De aankopen van NM en LL worden voor 50% door het rijk en voor 50% door de provincie betaald. De provincie ontvangt hiervoor deels extra geld van het rijk. Een en ander is vastgelegd in een overeenkomst tussen het rijk en de provincies, het zogenaamde IPO-LNV convenant uit het midden van de jaren negentig. Om meer continuïteit en flexibiliteit in de financiering van de EHS te bereiken heeft het rijk begin jaren negentig het Nationaal Groenfonds ingesteld. Met name de provincies kunnen hieruit onder voor hen gunstige omstandigheden de EHS realisatie financieren.

De herbezinning van het rijk op de aankopen voor de EHS met een aankoopstop in 2002 en 2003 uit bezuinigingsoverwegingen en weer extra geld in het nieuwe regeerakkoord vanaf 2004 voor de EHS in combinatie

met de Reconstructie zal leiden tot nieuwe financieringsstructuren in breder verband voor het beleid in het gehele landelijk gebied. Er wordt daarbij gedacht aan de instelling van een Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) in navolging van het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing (ISV).

Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG)

In het LNV beleidsprogramma 2004-2007 wordt daarover onder andere het volgende gezegd. De operationele doelen van het Rijk aangaande het landelijk gebied zullen aanzienlijk vereenvoudigd worden en de begrotingsindeling zal in 2005 daarop aangepast worden. Het nieuwe sturingsmodel landelijk gebied zal geïmplementeerd worden. In een Wet Inrichting Landelijk Gebied (WILG) zal het kabinetsbeleid op het terrein van sturing, financiering en instrumenten vastgelegd worden. Vooruitlopend op de WILG, zal het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) op 1 januari 2004 als bestuurlijk instrument van start gaan; in het daarbij behorende ontwikkelingsplan is opgenomen met welk tempo de verschillende nu bestaande rijksregelingen daarin in vereenvoudigde en samenhangende vorm zullen opgaan.

Voor 2003 heeft Provincie Limburg een voorziening van 4,5 miljoen euro getroffen ten behoeve van voorfinanciering van het rijksdeel om DLG in de gelegenheid te stellen door te gaan met aankopen voor wat de nieuwe natuur betreft. Naar verwachting zal deze opzet de komende jaren in verband met de kasritmeproblemen van het rijk voortgezet worden. De op deze wijze verworven gronden worden dan op een later moment, als de rijksaankoopstop is opgeheven en de rijksmiddelen weer toereikend zijn, met subsidie aan LL doorgeleverd. Bij aankoop van bestaande natuur wordt in beperkte mate bij Stichting Robur een beroep gedaan op een overbrugging van het ontbrekende rijksdeel van de aankoopsubsidie. In de financiering van de overdracht van voormalige groeves draagt de overheid in principe niet bij. Meestal is in de vergunningsvoorwaarden overdracht om niet naar de betrokken natuurbeschermingsorganisatie geregeld.

Voor verwerving van mensgerichte natuur bij de steden is de financiering projectafhankelijk. **LL zal hier op een bescheiden wijze als**

projectpartner eigen middelen inzetten, afhankelijk van de beschikbaarheid van fondsen en/of projectsubsidies.

De aankoop van gronden ten behoeve van bosaanleg kan LL in principe financieren uit de vergoeding voor waardevermindering van de grond bij bosaanleg, die op basis van Programma Beheer door LNV hiervoor wordt verstrekt, verhoogd met de door Provincie Limburg hieraan gekoppelde stimuleringsbijdrage voor bosaanleg.

De financiering van strategische aankopen vindt plaats uit eigen middelen, afhankelijk van de beschikbaarheid van fondsen en/of projectsubsidies.

Samenvattend kan gesteld worden dat LL zich primair zal inzetten om de mogelijkheden voor het verkrijgen van overheidssubsidies ten

Met opmaak

behoefte van aankopen optimaal te benutten. Op de inzet van eigen middelen (o.a. NPL-gelden) en die van Stichting Robur zal slechts gekoerst worden in bijzondere gevallen op basis van aparte bestuursbesluiten.

3.3 Realisatie

LL bewandelt verschillende wegen om haar kerntaak 'verwerving van natuurterreinen' te realiseren.

Het aankopen van grond is een uiterst zorgvuldige aangelegenheid waarbij een consistente en betrouwbare opstelling is vereist en op het juiste moment op de juiste plaats ingespeeld moet worden op de zich voordoende mogelijkheden en dit in juiste afstemming met andere actoren op de grondmarkt. Het beleid is erop gericht op de hiervoor aangegeven wijze invulling te geven aan de naar tijd en plaats verschillende mogelijkheden.

Per aankoopcategorie is de aanpak op dit moment in grote lijn als volgt.

Afrondingsaankopen bij bestaande natuurgebieden

De benadering van particuliere eigenaren en eventuele verwerving van vaak heel kleinschalige gebieden is zeer arbeidsintensief. Derhalve loopt de verwerving bij afrondingsaankopen langs diverse sporen:

- op spontane aanbiedingen en advertenties in dagbladen wordt direct gereageerd;
- de medewerkers van LL hebben 'in het veld' diverse contacten. Regelmatig wordt bij eigenaren gepolst;
- LL benadert particulieren in een bepaald object structureel. Kadastraal onderzoek en benadering geschieden vanuit het secretariaat. Na verkregen positieve reacties handelen de districtbeheerders de eventuele verwerving verder af (taxatie en prijsonderhandeling);
- Particuliere rentmeesters worden ingeschakeld voor de projectmatige benadering van particulieren in een bepaald object. Op deze wijze wordt getracht een structurele benadering van particuliere eigenaren per natuurgebied te realiseren in een frequentie van eenmaal per 5 jaar.

Bestaande natuurgebieden buiten afronding

Met eigenaren van natuurgebieden buiten afronding (o.a. grootschalige gemeentelijke terreinen en landgoederen) worden door LL contacten

gelegd en onderhouden. Er wordt veel energie gestoken in relatiebeheer. Doelstelling is o.a. het aanbieden van samenwerking en waar mogelijk afstemming van beheeractiviteiten. **Wanneer terreinen worden bedreigd of eigenaren het beheer willen overdragen acht LL zich verplicht haar vangnetfunctie te vervullen** door mogelijkheden voor verwerving of erfpacht nadrukkelijk na te streven.

Nieuwe natuur

Voor de verwerving van cultuurgronden ten behoeve van nieuwe natuur, voorheen reservaat- en natuurontwikkelingsgronden genoemd, is DLG actief in de landinrichtingsgebieden. DLG is goed geoutilleerd en heeft de beschikking over voldoende menskracht om haar taken te kunnen uitvoeren. **LL kiest ervoor om DLG maximaal op de markt van cultuurgronden te laten opereren.** Pas als deze Dienst om organisatorische, regeltechnische of budgettaire redenen niet succesvol kan opereren, treedt LL op de voorgrond. In een optimale samenwerking en afstemming worden maximale resultaten behaald. Voor de cultuurgronden die buiten landinrichtings-gebieden zijn gelegen opereert LL in nauwe samenwerking met DLG. **Daar waar voor DLG geen verwervingsmogelijkheden aanwezig zijn, zal LL in goede afstemming met DLG tot directe aankoop overgaan.**

Naar aanleiding van het trage verloop van de grondverwerving voor de EHS en de dientengevolge opgelopen grote achterstand in realisatie, heeft de provincie het instrumentarium tegen het licht gehouden en in 2000 verbeteringsvoorstellen doorgevoerd op basis van de Nota Grondverwerving in Limburg ten behoeve van groene functies (Provincie Limburg, febr. 2000). Door heel Limburg als aankoopgebied aan te wijzen voor de verwerving van ruilgronden ten behoeve van de EHS realisatie kan DLG, mits de budgetten toereikend zijn, ruilgrond en bedrijven op voorraad kopen en al dan niet middels kavelruil inzetten voor de daadwerkelijke EHS realisatie. Dit heeft voor een flinke inhaalslag gezorgd. Ook voor LL is het mogelijk ruilgronden te verwerven. De budgetverlaging met de aankoopstop van 2002/2003 doorkruist dit beleid op dit moment echter aanzienlijk.

Overige verwervingen

Functiewijzigingen in het buitengebied bieden vaak mogelijkheden om met een natuurvriendelijke inrichting nieuwe natuurgebieden te realiseren of nieuw bos aan te leggen. **LL wil hierin een rol vervullen om dit te bevorderen en de duurzame instandhouding ervan te borgen** door de terreinen aansluitend in eigendom en/of beheer te verwerven. Om dit te

Met opmaak

bereiken dienen de mogelijkheden daartoe tijdig onderkend te worden, zowel vanuit de initiatiefnemer als vanuit LL. Door de ontwikkelingen in de regio nauwlettend te volgen en een ruim netwerk te onderhouden in het buitengebied wordt getracht hieraan invulling te geven.

Ondanks de extra aandacht voor particulier en agrarisch natuurbeheer, zal het beheer van de kerngebieden van de EHS in belangrijke mate door de terreinbeherende natuurbeschermings-organisaties gerealiseerd worden. Aan de provinciale Landschappen is hierbij een belangrijke rol toegekend. 'Duurzaam beheer van grootschalige en/of kwetsbare gebieden - vaak gericht op zelfregulerende ecosystemen - dient professioneel te worden verzorgd door erkende particuliere terreinbeherende organisaties' (Nota Dynamiek en Vernieuwing, Ministerie LNV, 1995). Ook het specifieke soortenbeleid dient in belangrijke mate door de professionele organisaties opgepakt te worden.

Wat betreft de doelformulering voor het terreinbeheer geeft de rijksoverheid aan hoeveel hectaren van gespecificeerde natuurdoelpakketten er in ons land behouden en ontwikkeld dienen te worden.

De provincies lokaliseren deze doelpakketten middels de zogenaamde Natuurgebiedsplannen.

De beheerders zijn verantwoordelijk voor de wijze van realiseren van deze natuurdoelpakketten. De financiering door de rijksoverheid is vastgesteld op basis van normkosten voor het te voeren beheer.

Deze verschillen per natuurdoelpakket.

De maatschappelijke wensen en inzichten op het gebied van natuur- en landschapsbeheer zijn aan wijzigingen onderhevig. **LL zal aan deze wijzigingen tegemoetkomen door het leggen van accenten in het beheer.**

Met opmaak

De komende jaren zal het Reconstructieplan voor Noord- en Midden-Limburg richtinggevend zijn voor de ontwikkelingen in het buitengebied. Ook voor Zuid-Limburg is een regionaal plan van aanpak ontwikkeld 'Vitaal Platteland Zuid-Limburg'. Naast de realisatie van de EHS zullen thema's als 'groen-blauwe dooradering', robuuste verbindingen, soortbescherming, mensgerichte natuur, landschapsontwikkeling, cultuurhistorie, geomorfologie en verdrogingsbestrijding aandacht krijgen. Vanuit de reconstructie wordt thans voorgesteld projecten vanuit de regio ('bottum-up') vorm te laten krijgen. Dit betekent dat **LL projecten zal oppakken welke logischerwijze aansluiten op de beheergebieden en de terreindoelstellingen** die hiervoor geformuleerd zijn. De tendens om

doelen steeds meer op projectbasis te subsidiëren en realiseren lijkt hiermee in belangrijke mate versterkt.

Het recent (september 2003) uitgebrachte advies 'Ruimte voor Natuur' sluit hierop aan. De Raad voor het Landelijk Gebied reikt hierin mogelijkheden aan voor verdere optimalisatie van het beheerinstrumentarium.

De Raad is van mening dat de natuurdoelen van Programma Beheer en de indeling daarvan in natuurpakketten moeten blijven fungeren als basis voor een vernieuwde regeling. In de uitvoering zijn aanpassingen, in het verlengde van de huidige regeling, mogelijk en nodig. Als 'lijnen voor vernieuwing' van Programma Beheer geeft zij aan

- van afrekenen op doelen naar afrekenen op maatregel
- van controle achteraf naar controle vooraf
- van dupliceren naar samen delen
- van ondersteunen naar ondernemen

Het ligt voor de hand dat bij de door LNV aangekondigde herziening van Programma Beheer deze adviezen zullen worden betrokken.

Het beleid van overheden inzake het terreinbeheer is de afgelopen jaren met name geconcentreerd op het formuleren en bereiken van

natuurdoelen. **Andere doelen, als cultuurhistorie en recreatief**

medegebruik lijken hierdoor iets naar de achtergrond verschoven te zijn. Juist vanuit haar doelstellingen, maar ook voor verbreding van het draagvlak, dient LL hier aandacht voor te behouden.

Met opmaak

Beheercommissie

Ter ondersteuning van het beleid, de beheerplanning en het beheer is er vanaf 1996 een Beheercommissie actief. Eén lid van het DB fungeert als voorzitter. Belangrijke kwesties, vooral op het inhoudelijk vlak met betrekking tot het technisch beheer, worden aan deze commissie voorgelegd. De commissie rapporteert aan de directeur-rentmeester.

Beheerareaal en doeltypenverdeling in ha per september 2003

Terreindoeltype	Noord	Midden	Zuid	Totaal	%
Verhuurd/verpacht	120	147	40	307	4%
Inrichtingsplan	169	153	14	336	5%
Natuurakker	117	32	62	211	3%
Natuur grasland	526	275	326	1127	16%
Heide	476	7	0	483	7%
Bos	2158	1129	301	3588	52%
Plas en ven	66	458	127	651	9%
Moeras	4	2		6	0%
Levend Hoogveen	22	15	0	37	1%
Landschapselementen	7	6	11	24	0%
Geen doeltype	40	36	9	85	1%
Totaal	3705	2260	890	6855	100%

Stichting het Limburgs Landschap

Van het totaal terreinareaal van LL is 4% (circa 300 ha) verpacht of uitgegeven in erfpacht. Hierbij kan gedacht worden aan volledige bedrijven (Exaten, Beijlshof) en b.v. de gronden bij de Kasteeltuinen in Arcen. Circa 5% van het areaal wacht op inrichtingsmaatregelen (336 ha). Hierbij kan gedacht worden aan bosvorming, inrichting van graslanden en de omvorming van cultuurgronden in ven. De doeltypen Halfnatuurlijk grasland 16% (relatienotabeleid), Natuurakker 3% (relatienota en soortenbeleid) en Plas en ven 9% (aankoop Maasplassen) nemen relatief grote oppervlakten in.

De traditionele natuurterreinen: Heide (7%) en Bos (52%) beslaan het grootste beheerareaal. Hoewel gering in oppervlakte worden de landschappelijke en biotische kwaliteiten in belangrijke mate mede bepaald door de landschapselementen en hoogvenen.

LL streeft bij het terreinbeheer een continu verbeterproces na teneinde zo optimaal mogelijk de kwaliteiten van de terreinen te behouden, te herstellen en/of te ontwikkelen. Bij het beheer wordt daartoe onderscheid gemaakt in: voorbereiding, uitvoering en evaluatie van het gevoerde beheer.

Onder de voorbereiding vallen het in eigen huis ontwikkelen van beheerplannen evenals het opstellen van inrichting- en natuurherstelplannen met bijbehorende financiering. Het opstellen en uitvoeren van de werkplannen, afgeleid van de beheerplannen, wordt beschouwd als onderdeel van de uitvoering evenals de uitvoering van de inrichtings- en natuurherstelprojecten. Monitoring van indicatorsoorten is noodzakelijk om het gevoerde beheer te toetsen en eventueel bij te stellen.

4.1 Beheervoorbereidingen

Beheerplanning

Beheerplannen worden om de tien jaar geactualiseerd. Momenteel zijn voor alle natuurgebieden actuele plannen beschikbaar. In de jaren 1999-2000 zijn er in samenwerking met een extern bureau drie beheerplannen conform de vereiste uitgangspunten van het Programma Beheer opgesteld (één beheerplan per regio). Tevens is toen een inhaalslag op het vlak van automatisering gemaakt: alle informatie kan nu in één centraal registratiesysteem (CRS) opgeslagen worden. Bovendien zijn alle kaartmaterialen nu digitaal beschikbaar. Momenteel worden nieuwe

aankopen (uitbreidingen en nieuwe gebieden) via dezelfde systematiek in het systeem ingebracht. Hiermee wordt bereikt dat alle informatie up-to-date blijft.

Door beleidswijzigingen, maar ook door terreinuitbreidingen en nieuwe aankopen, blijft de beheerplanning een continu proces. De basis voor planning en beheer dienen de (eigen) beheerervaringen van de organisatie te zijn die in tientallen jaren is opgebouwd.

Beheerplannen worden voorts in samenwerking met de beheerders opgesteld om de uitvoerbaarheid en praktische gevolgen van de voorgestelde maatregelen te kunnen afstemmen. Tevens wordt getracht het ecologisch rendement van voorgestelde maatregelen in te schatten om (financiële) prioriteiten te kunnen stellen.

Voordat de plannen worden vastgesteld worden ze ter advisering aan de Beheercommissie voorgelegd. De jaarlijkse werkplannen worden afgeleid van de beheerplannen.

Getracht wordt uit de beheerplanning afgeleide werkzaamheden en/of inrichtingsmaatregelen projectmatig binnen daartoe ingestelde subsidieregelingen uit te voeren.

Inrichting- en natuurherstelplannen

Het areaal cultuurgronden dat jaarlijks wordt aangekocht ten behoeve van nieuwe natuur is de afgelopen jaren sterk gegroeid. Door een verruimd aankoopgebied (en beleid) vanaf 1999 tot en met 2002 is het mogelijk gebleken o.a. middels ruiltransacties de grondmobiliteit te verhogen. Evident is dat veel agrarische bedrijven thans in een heroriëntatiefase zitten waarbij de bedrijfsopvolging lang niet altijd gecontinueerd wordt. Verwacht mag worden dat door veranderd Europees beleid er relatief veel cultuurgrond op de markt zal komen. In welke mate deze grond beschikbaar komt voor de realisatie van de EHS is op dit moment onduidelijk.

Gebleken is echter dat het realiseren van natuurkwaliteiten op (voormalige) cultuurgronden tegenwoordig een forse opgave is. Tussen 1976 (start Relatienota) en aankoop (circa 25 jaar later) is door verdergaande ontwatering, vermesting en verzuring niet bepaald een geschikt abiotisch milieu ontstaan om natuurdoelen te realiseren. Zelfs het voldoen aan de normen voor de 'basispakketten grasland' (15 plantensoorten per 25m²) vergt reeds flinke inspanningen. Om een maximaal natuurrendement te kunnen behalen kan een adequate herinrichting (soms herontginning) noodzakelijk zijn. Voor de financiering wordt met name een beroep gedaan op inrichtingssubsidies die vanuit

Programma Beheer beschikbaar zijn. Omdat de kosten vaak het maximaal uit deze regeling beschikbare bedrag te boven gaan is het noodzakelijk aanvullende financiering te genereren.

In het kader van de uitvoering van inrichting-, natuurontwikkeling- en OBN -projecten is de afgelopen jaren veel nieuwe informatie en kennis beschikbaar gekomen. De wisselwerking in de Beheercommissie leidt tot een beter inzicht. LL kan leren van de ervaringen van tal van deskundigen en de ontwikkelingen in de natuurgebieden krijgen ook extern in de vakwereld bekendheid

4.2 Uitvoering

Voor LL is het zorgvuldig beheren van de aan haar zorgen toevertrouwde natuurterreinen kerntaak. De volgende uitgangspunten worden daarbij gehanteerd:

- de in de beheerplannen aangegeven doelen zijn richtinggevend;
- duurzaamheid en continuïteit van beheer zijn van belang, waarbij mede vanuit de eigen visie op basis van ervaring wordt bepaald volgens welke methoden het werk wordt uitgevoerd. Door derden uit te voeren werken worden door eigen mensen uitgezet en gecontroleerd;
- uitbesteding speelt een grote rol bij het beheer. De buitendienst heeft daarbij een initiërende, controlerende en bijsturende rol;
- er is voortdurend aandacht voor de kosten/baten-verhouding. Via de beheer- en werkplannen ontstaat een (financiële) delegatie van verantwoordelijkheden. Budgetten voor het beheer werken dan als sturingsmechanisme voor de organisatie;
- vrijwilligers kunnen met name projectgewijs ingezet worden voor lichte werkzaamheden en op die gebieden, waar vrijwilligerswerk in het verlengde van de hobby ligt. Ook in 'adoptieprojecten' kunnen vrijwilligers een belangrijke rol spelen;
- de kwaliteiten van de natuurgebieden zullen op een subtiele manier middels het instellen van een zo natuurlijk mogelijke zonerings in de terreinen en het op een eenvoudige manier aanreiken van terreininformatie onder de aandacht van het publiek worden gebracht, waardoor een verdere verbetering van het recreatieve medegebruik ontstaat;
- toezicht zal primair vanuit het gastheerschap worden gehouden, echter doortastend zijn wanneer bezoekers regels bij voortdurend aan hun laars lappen. Er zal waar mogelijk worden samengewerkt met collega terreinbeheerorganisaties, alsmede met de politie.

De natuurterreinen zijn het 'maatschappelijk visitekaartje' van LL. Belangrijke beheeringrepen zullen tijdig intern kortgesloten worden teneinde de achterban te kunnen informeren. Alle bestuursleden, vrijwilligers en personeelsleden hebben naar buiten toe als afgeleide van de functie een indirecte PR-taak. **Beheer- c.q. beleidswijzigingen zullen duidelijk aan het publiek overgebracht worden.** Nieuwe projecten zoals b.v. natuurontwikkelingsprojecten worden zowel in de eigen organisatie als in de regio geïntroduceerd. Het leggen van contacten met in de omgeving van de terreinen wonende c.q. werkende mensen is een vast onderdeel in ieders takenpakket. In de streek worden duurzame relaties opgebouwd en onderhouden. Omwonenden worden zo bij het beheer betrokken. Gebleken is dat veel vrijwilligers bereid zijn om b.v. peilnetten op te nemen. Door een betere regionale bekendheid met LL wordt de basis gelegd voor directere communicatie. Verder kan hierbij gedacht worden aan het uitbesteden en lokaal onderbrengen van werkzaamheden. **LL wil vooral landbouwers inschakelen voor het houden van toezicht op vee, het maaien van paden en het verrichten van loonwerk.** Om een adequaat en kwalitatief goed beheer te kunnen voeren zijn heldere doelstellingen geformuleerd, die in de gehele organisatie goed bekend zijn. Door groei van de beheeroppervlakte zullen de beheerlasten relatief dalen. Uitgegaan wordt van een gemiddelde groei met 175 ha per jaar. **Dit betekent dat het areaal beheergebied rond 2010 circa 8.000 ha zal bedragen. Bezien zal moeten worden hoe deze uitbreidingen opgevangen kunnen worden binnen de huidige organisatie.** Thans wordt gewerkt in twee districten: Noord en Zuid. Het district Zuid is verdeeld in de regio's Midden en Zuid.

Met opmaak

Met opmaak

4.3 Monitoring en evaluatie

Het is noodzakelijk om de kwaliteit en de effecten van het beheer te kunnen iken en toetsen aan de doelstellingen. Vanuit de organisatie kunnen dan, met ondersteuning van de Beheercommissie, nieuwe initiatieven ontstaan op het gebied van natuur- en landschapsbescherming.

Noodzakelijke stappen voor monitoring en evaluatie van het beheer zijn:

- * Het opstarten van een monitoring- en beheerevaluatiesysteem om bijsturing dan wel evaluatie van het beheer mogelijk te maken. Evaluatie van het ingezette beheer is essentieel om de effecten van

het beheer te kunnen toetsen, de kwaliteit van de terreinen op peil te houden c.q. te vergroten, de geformuleerde doelstellingen te ijken en de inzet van middelen te kunnen (her)overwegen in relatie tot de resultaten.

Vaststelling van indicatorsoorten en de herhaling van veldinventarisaties blijven noodzakelijk voor de terugkoppeling naar en een bijstelling van het beheer. Hierbij worden zo mogelijk vrijwilligers ingeschakeld. Een praktisch voorbeeld hiervan is de inschakeling van vrijwilligers voor het opnemen van de hydrologische meetnetten.

- * Het meenemen van monitoring bij grootschalige projecten in de projectensubsidie. In die gevallen worden onderzoeksinstituten ingeschakeld.
- * Het uitwisselen van de verkregen gegevens met de vrijwilligers, natuurstudieverenigingen en andere organisaties met als nadrukkelijke doelstelling een netwerk van waarnemers op te bouwen die zo mogelijk opgeleid/begeleid worden voor het volgen van indicatorsoorten.

Zo wordt goodwill gekweekt en zullen bestaande contacten tussen LL en organisaties als Natuurhistorisch Genootschap in Limburg (NHGL), IVN, WNF en plaatselijke studieclubs geoptimaliseerd worden.

Voorts zal getracht worden om het ecologisch documentatiesysteem en natuurwetenschappelijk archief van LL aan te haken op bij andere organisaties gangbare systemen. Doel is het realiseren van gegevensuitwisseling en het optimaliseren van samenwerking met andere instanties en vrijwilligers, die werkzaam zijn op het gebied van natuur- en landschapsbescherming. Het CRS-systeem is hiertoe inmiddels uitgebreid.

Met opmaak

5 BELANGENBEHARTIGING

Onder belangenbehartiging door LL worden die activiteiten verstaan die van invloed zijn op de planvorming van de overheden op het gebied van ruimtelijke ordening en milieu in het algemeen en natuur en landschap in het bijzonder. Overleg, inspraak en het aangaan van beroepsprocedures zijn enkele voorbeelden, maar ook al dan niet samen met b.v. SBB, NM en SML pro-actief zelf visie ontwikkelen en presenteren zoals bij de Maasduinen, het Maaswoud en de Groen-blauwe ambitiekaart passen hierin. Op landelijk niveau is deze taak toebedeeld aan De Landschappen in samenspraak met NM, SBB en SNM. Op provinciaal niveau is op dit vlak vooral een rol weggelegd voor de SML als spreekbuis voor het Limburgse Nb-overleg (periodiek natuurbeschermingsoverleg tussen LL, NM, SBB en SML).

Structurele belangenbehartiging heeft op de langere termijn voordelen voor ons bezit.

Volgens de statuten '...tracht Het LL haar doel mede te bereiken door bemoeiingen bij en samenwerking met de overheid...'. De grenzen voor deze bemoeiingen zijn niet vastgelegd.

Duidelijk moet zijn dat LL een provinciaal opererende particuliere terreinbeherende organisatie is. De bemoeiingen en contacten met rijks-, provinciaal- en gemeentelijk beleid zijn hierop gericht. Bij elke stap op dit gebied zal bepaald worden:

- a) wat is de directe noodzaak van de bemoeienis in relatie tot onze terreinen en aankoopgebieden?**
- b) wat zal het te verwachten effect zijn van onze inspanning?**

Ad a:

Beleidsplannen van de overheden kunnen op kortere of langere termijn effecten hebben op onze terreinen en aankoopgebieden. Voorbeelden daarvan zijn de Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening, het POL (Provinciaal Omgevingsplan Limburg) en bestemmingsplannen, maar ook het Tweede Structuurschema Groene Ruimte, de Stimuleringsplannen Natuur, Bos en Landschap (natuurgebiedsplannen), het Reconstructieplan, plan Vitaal Platteland Zuid-Limburg, landinrichtingsplannen en waterbeheerplannen. Directe en indirecte aantastingen van de terreinen zijn een inbreuk op het duurzaam behoud van natuurterreinen en kunnen daarom niet

geaccepteerd worden. Beleidswijzigingen, die negatieve effecten hebben, zullen via daartoe openstaande bezwarenprocedures aangevochten worden. Indien noodzakelijk tot het hoogste rechtscollege.

Ombuiging van beleid en planvorming om herstel van ecologische waarden mogelijk te maken zal veel tijd vergen. Beleidsvoornemens zijn globaal gesteld. Overleg en bezwaar aantekenen moet nú gebeuren om in de toekomst resultaten te kunnen boeken.

Ad b:

Mede in relatie tot punt a. zal steeds het nut van onze inspanning kritisch moeten worden afgewogen. Deelname in commissies wordt direct gerelateerd aan de doelstellingen. Veel informatie kan als 'agendalid' worden verkregen, waarbij nog altijd de mogelijkheid openblijft op conceptplannen te reageren.

Gelet op de kerntaken van LL, aankopen en beheer, zal LL voortdurend met SML afstemmen over afbakening van de werkzaamheden op dit gebied.

Communicatie is een belangrijk middel om de bestaande banden te continueren en/of te verstevigen en om nieuwe doelgroepen te bereiken zowel intern als extern, kortom om draagvlak te verwerven. Het uitgangspunt is een op de doelgroep afgestemde manier van communiceren om zo de betrokkenheid te vergroten. Communicatie is zo hét middel om helderheid binnen en buiten de organisatie te scheppen. Een onderdeel van het communicatiebeleid is de Public Relations (PR). De betreffende activiteiten zijn dienstbaar aan de doelen van LL zoals in hoofdstuk 2 vermeld staat.

Doel

Het doel van de communicatie is het krijgen van een zo groot mogelijk draagvlak voor onze activiteiten. Draagvlak is voor onze continuïteit van essentieel belang. Het kan zich uiten in de vorm van maatschappelijke acceptatie, beleidsmatige ondersteuning en financiële bijdragen. Draagvlakvergroting gebeurt door de diverse doelgroepen te informeren over onze ideeën en concrete activiteiten. Maatschappelijk draagvlak in de vorm van actieve steun vertaalt zich ook politiek. Een sterke achterban is voor ons draagvlak dus van belang zowel financieel als maatschappelijk c.q. beleidsmatig. Door ruime publiciteit te genereren rondom onze activiteiten vergroten we de naamsbekendheid en versterken we ons imago.

Achterban

Een sterke achterban is voor ons draagvlak dus van essentieel belang. De achterban is echter groter dan alleen onze groep Beschermers. Ook onze relaties binnen andere organisaties en de overheid zijn belangrijke partners. De relaties via ons Algemeen Bestuur met andere organisaties en onze relaties met het bedrijfsleven via Stichting Robur zijn van wezenlijk belang voor onze maatschappelijke verankering. Via het werkveld zijn er belangrijke organisaties die voor een draagvlak voor onze projecten van essentieel belang zijn zoals waterschappen en andere overheden. Daarnaast is natuurlijk ook een sterke groep Beschermers van belang. Ledenwerving is een van de middelen om dit deel van onze achterban te laten groeien. Maar ledenwerving is geen doel. **Nu de rendementen van huis aan huis mailingacties teruglopen omdat 'de markt verzadigd' is, zullen andere mogelijkheden ontwikkeld worden.**

Met opmaak

Doel is het aantal Beschermers te consolideren en waar mogelijk te laten groeien.

Financiële steun en maatschappelijk draagvlak komen ook via andere kanalen dan onze Beschermers. Daardoor zijn ook dat belangrijke doelgroepen. PR-activiteiten zullen dus - naast het grote publiek - ook gericht zijn op draagvlak bij professionele relaties, sponsors, fondsen, erfstaters en belangrijke steunpilaren van de stichting zoals de NPL en Stichting Robur, Bedrijven voor Het Limburgs Landschap.

Interne communicatie

Binnen de organisatie heeft iedereen (vrijwilliger, personeel én bestuur) een taak bij de uitvoering van de PR; iedereen 'staat in de etalage'. Wil Het Limburgs Landschap als een coherente organisatie naar buiten treden dan moet allereerst de interne communicatie goed georganiseerd zijn. Men moet allemaal in voldoende mate weten waar Het Limburgs Landschap mee bezig is. Frequentie contacten tussen het kantoor en de buitendienst leiden door informatie-uitwisseling tot draagvlak en een soepele afhandeling van projecten. Het Beheerdersoverleg zorgt voor thematische uitwisseling. Aanvullend zullen er regelmatige contacten zijn tussen de stafmedewerkers en de werkschuren. Middelen tot uitwisseling van informatie zijn verder, e-mail, de interne nieuwsbrief, de knipselkrant en het kwartaalblad.

Ook het bestuur moet voldoende op de hoogte zijn van wat er speelt.

Daartoe dienen naast de vergadercircuits, de knipselkrant en de interne nieuwsbrief.

Om van actuele zaken op de hoogte te zijn zullen persberichten ook naar bestuursleden gestuurd worden.

Externe communicatie

De buitendienst is door hun directe contacten met diverse doelgroepen een van de visitekaartjes van de organisatie. Doordat ze op de hoogte zijn van wat er speelt, kunnen ze waar mogelijk uitleg geven. Dit wordt gecoördineerd door de stafmedewerker Externe Betrekkingen, zodat er afstemming is over de uit te zenden boodschap. Om de herkenbaarheid van de buitendienst te vergroten blijft er representatieve bedrijfskleding beschikbaar gesteld worden.

Via actieve en passieve publiciteit zal LL met het publiek communiceren.

Om onze beheerprojecten en de behaalde successen bekend te maken, zullen rondom de start van een beheerproject persberichten verstuurd worden. De basis daarvan wordt aangeleverd door de direct betrokkenen;

de redactie en de coördinatie van de verzending ligt bij het kantoor in Lomm.

Bij het project zullen - indien mogelijk en gewenst - bouwboarden komen en eventueel tijdelijke informatiepanelen om het publiek ter plekke te informeren. Ook kan hier de rol van andere betrokkenen bij het project onder de aandacht van het publiek gebracht worden, want ook de andere betrokkenen moeten publicitair kunnen scoren.

Naast publiciteit via de media en informatie in de terreinen zal de website een steeds belangrijker rol gaan spelen bij de communicatie. De wisselwerking tussen website en kwartaalblad zal verder uitgebreid gaan worden. Persberichten zullen voor de actuele informatie op de website zorgen. Publieksparticipatie blijft een doel van de website. Verder is de website voor het publiek een contactmogelijkheid en een vraagbaak.

Kwartaalblad

Omdat de doelgroep een gevarieerde samenstelling heeft, is een dito opzet van het blad noodzakelijk. Daarom blijft er variatie in diepgang van artikelen, wordt er gebruik gemaakt van veel, en qua onderwerp gevarieerd, fotomateriaal. Ook is er regionale spreiding van onderwerpen en blijft er speciale aandacht voor kinderen. Een schrijversteam is belangrijk om de continuïteit en de variatie in het blad te kunnen behouden. De Redactiecommissie zorgt voor de ondersteuning van het schrijversteam en de eindredacteur. Ieder nummer wordt voor- en nabesproken.

Herkenbaarheid/huisstijl

Bedrijfskleding is maar een heel klein facet van de herkenbaarheid en het imago. Een eigen beleid maakt LL tot een herkenbare organisatie. Als het beleid helder is en vertaald wordt naar concrete activiteiten ontstaat een consistent beeld van Het Limburgs Landschap. Dus presenteren we de eigen kernactiviteiten, het aankopen van natuurterreinen en het beheer daarvan, als ons sterke punt. Beheer is daardoor een belangrijk PR-instrument. Daarmee ontstaat een raakvlak met SBB en NM. Accentpunt voor LL blijft de kleinschaligheid, het dicht bij de mensen staan. Gestelde vragen worden via korte beslislijnen beantwoord. De direct betrokkenen bij de doelen van de stichting zitten in de Limburgse samenleving. Er is een betrokkenheid van de streek bij ons beheer. Het agrarisch medegebruik zorgt voor een band tussen LL en streek.

Alle communicatiemiddelen zullen een professionele maar niet luxueuze uitstraling hebben. Er is een herkenbare huisstijl, maar die wordt niet dogmatisch toegepast.

Dicht bij de natuur, dicht bij de mens

Ook gedurende deze beleidsperiode zal de spreuk 'namens de natuur uw gastheer' gebruikt worden. Dat betekent dat het publiek merkt dat ze bij ons welkom zijn. Daarvoor zal Het Limburgs Landschap 'zichtbaar' zijn in haar natuurgebieden. Dat kan onder andere via naamborden en grote en kleine informatiepanelen. Andere middelen zijn wandelfolders en het Uit en Thuisboek.

Verder blijft er een excursiebeleid waarin we zelf activiteiten organiseren en op verzoek excursies begeleiden. Daarvoor maken we ook gebruik van onze vrijwilligers.

De recreatieve voorzieningen in onze terreinen als diverse soorten routes en banken zijn ook een onderdeel van ons gastheerschap namens de natuur. Openstelling van de terreinen blijft een uitgangspunt.

Klankbord

Omdat de ontwikkelingen van communicatiemiddelen snel gaan is een klankbord voor de uitwisseling van ervaringen belangrijk. Onder andere door de contacten met de collega's bij de andere Landschappen ontstaat een klankbord. Daarnaast worden ook via een aantal relaties van Stichting Robur ideeën uitgewisseld en in de Redactie-commissie wordt regelmatig wat verder gekeken dan strikt het kwartaalblad. Hierdoor blijven nieuwe impulsen van buiten komen om zo 'bedrijfsblindheid' te voorkomen.

7 SAMENWERKING MET DERDEN

Op het gebied van milieu- en natuurbescherming zijn in Nederland, ieder vanuit een eigen hoofddoelstelling diverse organisaties actief. Deze zijn deels professioneel en deels werkend met vrijwilligers (vaak op professioneel niveau). Het LL staat niet alleen in deze wereld. Niet op beleidsniveau en niet op uitvoeringsniveau.

Juist in deze tijd met steeds complexere problemen, een terugtrekkende overheid en daarmee samenhangende inkrimpende subsidies, zal LL zich vanuit de kracht van de eigen kerntaak richten op samenwerking met diverse organisaties, primair vanuit de sector, maar ook van buiten de sector. De positie die LL daarbij wil innemen staat hierna aangegeven.

LL heeft samen met SBB en NM als kerntaak aankoop en beheer van natuurterreinen. We zijn als drie organisaties verantwoordelijk voor de praktische realisatie van de EHS. Intensieve samenwerking met deze twee organisaties ligt dan ook voor de hand. Om maximale resultaten te kunnen bereiken is beleidsmatige samenwerking noodzakelijk.

Het onderkennen van de eigen sterke punten is daarbij van belang. Als sterke punten voor LL gelden met name de kleinschaligheid, de mogelijkheid om daardoor flexibel te kunnen werken en het 'dicht bij de mensen staan'.

De andere in het natuur- en milieubeschermingsveld werkzame organisaties hebben andere kerntaken. Van groot belang is daarbij SML vanwege haar rol binnen de planologie. Daar waar deze niet rechtstreeks op onze natuurgebieden betrekking heeft, zal SML actievoeren, LL zal eventueel adviseren. In die situaties waar onze terreinen in geding zijn zullen wij onder eigen naam actievoeren zoveel mogelijk ondersteund door SML.

Voor educatie is het IVN met het Consulentenschap voor Natuur- en Milieueducatie verantwoordelijk. Daarnaast kunnen zij inventariseren en excursies verzorgen. Daarmee zijn zij voor LL een logische partner. Dat geldt ook voor het NHGL. Hun leden kunnen inventariseren en daarmee materiaal aandragen voor de beheerplanning. Nauwe samenwerking is dus van belang.

Het IKL verzorgt scholenprojecten (lesprogramma's: poelen, hagen etc.), waar dat uitkomt ook op terreinen van LL. Verder heeft het IKL op provinciaal niveau het beheer over de gereedschapsdepots voor beheerprojecten die door vrijwilligers worden uitgevoerd. In opdracht van de provincie verzorgen zij de subsidieregeling voor soortbeschermingsprojecten en de vroegere ROL/RAL-regeling (Onderhoud en Aanleg van Landschapselementen). Voor gemeenten kunnen zij landschapszorgplannen opstellen en uitvoeren. LL en IKL werken complementair aan elkaar. De kerntaken overlappen niet, maar vullen elkaar aan. Waar raakvlakken zijn streeft LL samenwerking na.

Samenwerking met plaatselijke groepen wordt, voor zover praktisch mogelijk, uitgebreid. Dit kan op het gebied van actievoeren zijn indien onze terreinen in geding zijn. Beheerwerk en inventariseren behoren tot de andere mogelijkheden.

Met opmaak

LL is lid van de Bosgroep en maakt projectmatig gebruik van hun diensten b.v. bij bosaanleg.

Met Stichting Ark en WNF wordt veel samengewerkt bij natuurontwikkeling langs de Maas en zijbeken.

Op landelijk niveau worden de krachten gebundeld in het samenwerkingsverband 'DE LANDSCHAPPEN'. Naast landelijke fondsenwerving (NPL) en belangenbehartiging (LNV) verleent DE LANDSCHAPPEN op beperkte schaal facilitaire diensten (verzekeringen, CAO-onderhandelingen, Programma Beheer en OBN).

In internationaal opzicht werkt LL regelmatig in het kader van de Europese Life subsidieregeling samen met onze Belgische zusterorganisatie Stichting Limburgs Landschap vzw.

In het kader van Interreg wordt actief geparticipeerd in een drietal projecten. Twee met België, een in het Geuldal en een bij de Sint Pietersberg. Met Duitsland wordt middels de NABU (Naturschutz Bund), NM en SBB samengewerkt in het Interreg-project Aktion Grünes Band, een project waarbij in een strook van 25 km aan beide zijden van de Duits-Nederlandse grens ten behoeve van een gezamenlijke website eerst de actuele situatie op het vlak van natuur en landschap geïventariseerd wordt en vervolgens bezien wordt welke concrete uitvoeringsprojecten opgepakt kunnen worden.

Vanuit de Grote Heide in Venlo wordt deelgenomen aan projecten van het grensoverschrijdende landschapspark Maas-Swalm-Nette.

Stichting het Limburgs Landschap

Naast samenwerking binnen de natuurbeschermingssector wordt ook daarbuiten op velerlei gebied, vaak ook projectmatig, intensief samengewerkt. Met overheidsinstanties, gemeenten, waterschappen, Rijk, Provincie, DLG maar ook met particulieren en boeren. De nieuwe Stichting Limburgs Landbeheer van de LLTB alsmede de Milieucoöperaties bieden tegen de achtergrond van de toegenomen belangstelling van de landbouw voor natuur- en landschapsbeheer wellicht nieuwe mogelijkheden voor samenwerking.

De voordelen van samenwerking zijn een efficiëntere en goedkopere inzet van menskracht en middelen, een snellere en betere kennisvergaring, een slagvaardiger optreden, de uitwisseling van de beschikbare kennis en het vormen van een stevig fundament.

8 ORGANISATIE

De organisatie wordt gevormd door het bestuur en werkapparaat. Het bestuur bestaat uit een Algemeen Bestuur en Dagelijks Bestuur; het werkapparaat uit een directie met stafbureau en buitendienst. In het organogram, bijlage 1, is de organisatiestructuur schematisch weergegeven.

Het **Algemeen Bestuur** (AB) bestaat uit minimaal 18 en maximaal 24 leden. Bij een volledige bezetting is het als volgt samengesteld: acht leden uit donateurs regio Limburg Noord/Midden, acht uit de regio Limburg Zuid, zeven leden uit 'vakdisciplines' en een voorzitter.

Bij de 'vakdisciplines' wordt gedacht aan:

ecologie/biologie/natuurwetenschap, natuur- en milieueducatie, onderwijs, waterschappen, landbouw, bosbouw, recreatiesector en overig bedrijfsleven.

Een belangrijke functie voor de leden van het AB is het vertegenwoordigen van LL in de achterban en zorgen voor een goede verankering van LL in het eigen netwerk teneinde een breed draagvlak te bewerkstelligen.

Iedereen zit 'à titre personnel' in het bestuur. In het bestuur behartigt men in de eerste plaats de belangen van LL. Men is een 'trait d'union' met zijn of haar achterban.

Het AB is belast met alle bestuurstaken; bestuurt echter op hoofdlijnen van beleid. Tot de reguliere taken en bevoegdheden behoren vooral:

- het vaststellen van beleidsplan(nen)
- het vaststellen van het jaarplan met begroting
- het vaststellen van het jaarverslag met jaarrekening
- het benoemen van bestuursleden

Het **Dagelijks Bestuur** (DB) bestaat uit minimaal vijf en maximaal negen leden.

Er wordt naar gestreefd een brede deskundigheid in het DB vertegenwoordigd te hebben, zoals ecologie c.a., economie, financiën, personeel en algemeen bestuurlijke en juridische kwaliteiten, om de in het DB onderscheiden taakvelden (portefeuilles) te kunnen invullen: voorzitter, secretaris, penningmeester, alsmede voorzitter Personeelscommissie, voorzitter Redactiecommissie en voorzitter Beheercommissie. De leden van het DB worden gekozen uit het AB.

Het DB bestuurt en is bevoegd tot alle bestuurstaken en -handelingen op basis van door het AB vastgesteld beleid, waartoe vooral behoren:

- het aangaan van overeenkomsten tot verkrijging, vervreemding en bezwaring van registergoederen
- het beheer van het vermogen van de stichting
- de voorbereiding en uitvoering van de besluiten van het AB en DB, voor zover niet aan de directie gedelegeerd
- het innemen van standpunten in belangrijke beleidsrelevante zaken

Het AB en DB worden bijgestaan door de **directeur-rentmeester**, die is belast met de leiding van de dagelijkse gang van zaken. Tot zijn taak behoort onder meer:

- leiding geven aan de werkorganisatie
- beleidsvoorbereiding
- jaarlijks voorleggen aan het DB van een concept jaarplan met begroting
- uitvoering van het vastgestelde beleid met verantwoording aan het DB

De directeur-rentmeester kan hierbij gebruik maken van een drietal commissies.

De **Personeelscommissie**, bestaande uit twee DB-leden, vormt voor hem een klankbord met betrekking tot het te voeren personeelsbeleid. Vanuit hun adviesrol aan het DB dragen de commissieleden bij aan de beleidsvoorbereiding op dit vlak ten behoeve van het DB, terwijl zij voorts de rol van beroepscommissie vervullen voor personeelsleden wanneer zij het niet eens zijn met besluiten van de directeur-rentmeester.

De **Beheercommissie** en **Redactiecommissie** adviseren aan de directeur-rentmeester. In beide commissies hebben vooral externe deskundigen zitting, aangevuld met direct betrokken medewerkers uit het eigen werkapparaat. Het voorzitterschap wordt vervuld door een DB-lid, het secretariaat door de respectieve stafmedewerkers terreinbeheer en externe betrekkingen. Deze commissies dragen, door de grote interactie met het werkapparaat, in belangrijke mate bij aan de kwaliteit van de besluitvorming ten behoeve van de directe uitvoering. Indirect dragen zij door de vele externe contacten van de commissieleden bij aan het vergroten van het draagvlak voor het werk van LL.

De hiervoor geschetste bestuurs- en directiestructuur met taakopvatting blijkt goed te functioneren en zal dan ook worden gecontinueerd.

Het **werkapparaat** bestaat uit een stafbureau en buitendienst. Het stafbureau kan onderverdeeld worden in een drietal afdelingen: secretariaat en financiële administratie, terreinbeheer en externe betrekkingen en PR. De buitendienst bestaat uit twee districten: Noord met één regio en Zuid met de regio's Midden en Zuid.

Het beleid is gericht op het behouden van een kleine, platte, efficiënt werkende organisatie met veel ruimte voor uitbesteding van werk, vooral ook projectmatig. Bij het bepalen van de omvang van de organisatie is het van groot belang dat de juiste balans gevonden wordt tussen uitbesteed en eigen werk. Een ander aspect wordt gevormd door de noodzaak van het hebben en houden van voldoende terreinkennis, opgeslagen in de eigen medewerkers in relatie tot het dagelijks beheer.

Sinds 1996 is de personeelsformatie in absolute zin nagenoeg gelijk gebleven (zie bijlage 3). Door de enorme terreinuitbreiding (ca. 50% t.o.v. 1996) heeft er echter een enorme verdunning plaatsgehad. Een punt van aandacht vormt de leeftijdsopbouw van het personeel. Vooral de jonge klasse ontbreekt, zo blijkt uit onderstaand staatje.

Leeftijdsklasse	Aantal
< 25 jaar	1
25-30 jaar	0
30-35 jaar	0
35-40 jaar	10
40-45 jaar	4
45-50 jaar	6
50-55 jaar	5
55-60 jaar	3
> 60 jaar	1

De gemiddelde leeftijd van het werknemersbestand bij LL is sinds 1996 toegenomen van 42,5 naar 44,5 jaar in 2003.

Voor wat betreft het arbeidsvoorwaardenbeleid valt het gehele personeel onder de CAO voor de bosbouw. In juli 2003 is een principeakkoord bereikt voor verbreding en verdieping van deze CAO naar een raam-CAO Bos en Natuur. Nadere uitwerking hiervan wordt in het najaar van 2003 verwacht.

LL heeft geen ondernemingsraad. Er wordt door de directeur-rentmeester invulling gegeven aan de wettelijk voorgeschreven medezeggenschap middels het tweemaal per jaar houden van een overleg met het voltallige personeel.

Aan de uitvoeringsmaatregelen van de Arbowet is aandacht besteed. Er is een risico-inventarisatie opgesteld, die nader uitgewerkt moet worden. In de 2^e fase zijn gestructureerd ziektepreventiemaatregelen geïntroduceerd. Arbeidsstimulering en verhoging van de kwaliteit vergt voortdurend aandacht. Functioneringsgesprekken en functiewaarderingsgesprekken vinden periodiek plaats conform een daartoe in samenspraak met het personeel opgestelde regeling.

De invoering van Programma Beheer per 1 januari 2000 leidde naast de ingrijpende wijziging van de rijkssubsidieregeling ook tot aanpassing van de provinciale subsidie. Van gemiddelde bedragen per ha werd overgestapt naar resultaatgerichte normkostensubsidiëring per doelpakket (Rijk) en naar een waarderingsubsidie (Provincie) bestaande uit een basisbedrag voor werkzaamheden boven opzichtersniveau vermeerderd met een naar terrein gedifferentieerde biodiversiteitstoeslag.

In beide gevallen leidde de verandering tot bezuinigingen, die slechts ten dele opgevangen konden worden door een aanzienlijke areaaluitbreiding gekoppeld aan een zeer terughoudende opstelling met betrekking tot de personeelsformatie.

Een andere ongeveer gelijktijdig optredende verandering is geweest de erkenning van LL als goed doel voor de Nationale Postcodeloterij (NPL). Vanaf 1997 komt LL hiervoor via De Landschappen in aanmerking. Aanvankelijk beperkt van omvang, maar de laatste jaren substantieel met een bedrag van ca. € 1 miljoen per jaar. De hoogte van de bijdrage wordt jaarlijks in het voorjaar door de NPL bepaald op basis van het resultaat van de loterij van het voorafgaande jaar. De bijdrage is primair bedoeld voor extra projecten op het vlak van natuur en landschap en mag niet gebruikt worden voor de exploitatie. De NPL wil voorkomen dat organisaties afhankelijk worden van de bijdrage. Aanwending ter versterking van de organisatie is nadrukkelijk wel toegestaan. Hiertoe heeft het bestuur een continuïteitsreserve ingesteld. Optredende exploitatietekorten worden ten laste hiervan gebracht. Inkomsten uit beleggingen worden eraan toegevoegd. Wanneer deze twee geldstromen elkaar in balans houden is er sprake van continuïteit. In de meerjarenraming is de NPL-bijdrage, vanwege het onzekere karakter ervan, als p.m. post opgenomen. Bij voortzetting van het huidige beleid zal het tekort van het structureel deel van de exploitatie oplopen en zonder de NPL-bijdrage zullen de beleggingsinkomsten teruglopen. Om de continuïteit van LL niet in gevaar te laten komen zal deze trend gekeerd moeten worden.

Terugdringing van het exploitatietekort zal voortdurend aandacht moeten hebben. Het leeuwendeel van de uitgaven heeft echter betrekking op personeelskosten en voor het nog verder

terugschroeven van de formatie is slechts beperkt ruimte zonder de uitvoering van de kerntaken direct te treffen. Hetzelfde geldt voor het beperken van de budgetten voor het directe beheer van de terreinen en gebouwen, alhoewel voortdurend getracht zal worden om zoveel mogelijk vaste lasten bij projectfinanciering onder te brengen. Dit betekent dat er ook nadrukkelijk getracht zal moeten worden om de beleggingsopbrengsten te laten toenemen. Daarom zal er extra aandacht besteed worden aan fondsenwerving, waarbij er naast verbreding (giften, legaten en nalatenschappen) primair voor zorggedragen wordt, dat de NPL-bijdrage voor LL op een zo hoog mogelijk niveau behouden blijft. Van deze bijzondere inkomsten zal een substantieel deel gereserveerd worden om de vereiste balans in de continuïteitsreserve te bereiken. De grootte hiervan zal jaarlijks gezien worden in directe relatie tot de op dat moment noodzakelijke aanwending van middelen voor de doelrealisatie. Het bestuur heeft daarbij in de voorbije jaren als richtlijn gehanteerd ca. 50% van de NPL-bijdrage te reserveren en de overige 50% direct te besteden aan projecten ter realisering van de doelstellingen. Het streven is erop gericht deze lijn te continueren.

Tegen deze achtergrond is het oplopend tekort zowel van het structurele deel van de exploitatie als het generale tekort van de staat van baten en lasten te verantwoorden. Immers, bij voortzetting van de NPL-bijdrage wordt dit tekort grotendeels ondervangen door de toename van de beleggingsopbrengsten. Bij het onverhoeds wegvallen van de NPL-bijdrage is er op deze wijze door de toegenomen reserves een buffer aanwezig om op een zorgvuldige wijze tot een bijstelling van beleid te kunnen komen teneinde zo veel mogelijk van de doelstellingen te kunnen blijven realiseren.

Om op een heldere en transparante wijze rekening en verantwoording te kunnen afleggen heeft het bestuur voorts besloten om te trachten in 2003 het CBF-keur (Centraal Bureau Fondsenwerving) te verkrijgen. Begroting, jaarrekening en meerjarenraming zijn inmiddels conform de hieraan gekoppelde systematiek opgesteld. Voor concrete cijfers wordt hier volstaan met een verwijzing naar de meerjarenraming.

De hiervoor aangegeven wijze van financiering waarborgt de continuïteit in de uitvoering van de doelstellingen van LL en garandeert een slagvaardige en doeltreffende inzet van beschikbare middelen.

Bossen en natuurterreinen kunnen zo adequaat worden ingericht en onderhouden en vrije toegankelijkheid is blijvend gewaarborgd.